

Jeg vil gerne tale om min sorg

Hvordan forebygger, identificerer og behandler vi kompliceret sorg hos børn og unge?

Lene Larsen, psykolog, ph.d, forskningskonsulent
Det Nationale Sorgcenter

September 18, 2017

OMFANG AF BØRN SOM MISTER

4 % af børn i de vestlige lande mister en eller begge forældre, inden de fylder 18 år

Danmarks Statistik, året 2016

- Børn (0-12 år) som mistede en forælder: **841**
- Teenagere (13-18 år) som mistede en forælder: **1196**
- Antal børn og teenagere i alt som er efterladte: **13951**

BØRN, SOM MISTER, HAR ØGET RISIKO FOR:

- Depression
- Selvskadende adfærd
- Selvmord
- Lavt selvværd
- Alkohol og stofmisbrug
- Risikoadfærd, kriminalitet
- Funktionsnedsættelse (skole, job, social)
- Sygdom og tidlig død

NATURLIG SORG HOS BØRN OG TEENAGERE

Børns sorgreaktion afhænger af deres alder/udviklingstrin

- Psykisk og kognitiv modenhed
  - Forståelse af døden og dens konsekvenser
  - Forståelse af egen eller andres reaktioner
  - Strategier, redskaber, erfaringer
- Sproglig udvikling
  - Evne til at udtrykke følelser, tale om behov

Familiesystemet

- Hvordan håndterer de voksne deres sorg

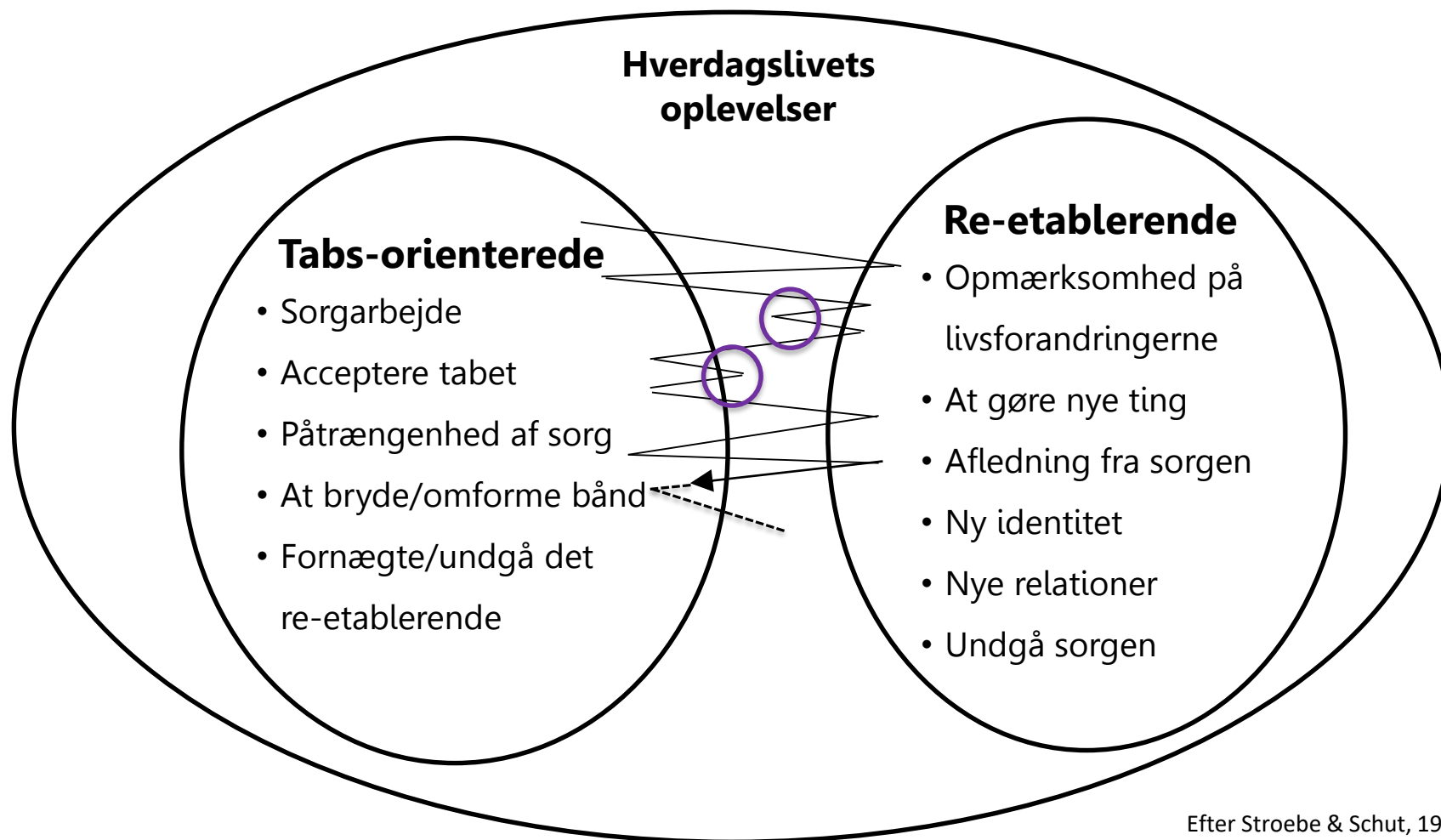
NATURLIGE SORGREAKTIONER HOS BØRN OG TEENAGERE

Følelser	Fysiske reaktioner	Adfærds-reaktioner	Kognitive symptomer	Eksistentielle reaktioner
Chok	Søvnproblemer	Social isolation	Koncentrations- besvær	Meningsløshed
Længsel	Appetitændring	Afhængighed	Sanseforstyrrelser	Identitetstab og -forvirring
Ked af det	Hovedpine	Undgåelse	Forvirring	Isolation
Vrede	Mavepine	Uro, rastløshed	Rumination	Oplevelse af uretfærdighed: "hvorfor mig?"
Skyld/Lettelse	Hjertebanken	Hyperaktivitet	Selvmodstanker	
Angst, Utryghed		Ritualisering		

ALDERS-RELATEREDE SORGREAKTIONER

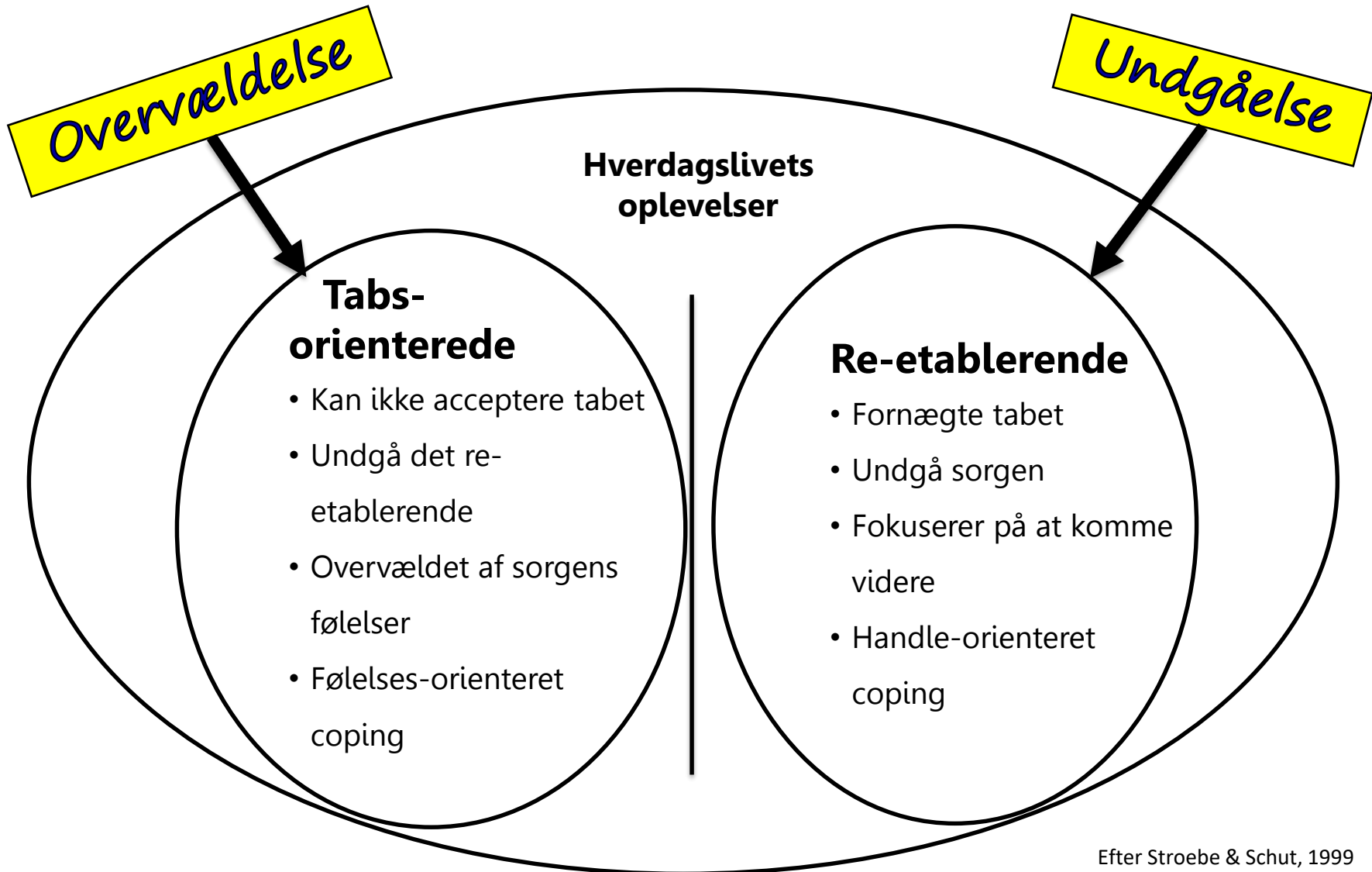
	<i>5 årig</i>	<i>10 årig</i>	<i>15 årig</i>
Kognitiv	Forstår måske ikke, at døden er permanent	Forstår at døden er uigenkaldelig og universel	Personlig og abstrakt tækning om død og sorg
Adfærd	Separationsangst, regressiv adfærd	Somatiske klager, vrede mod afdøde	Udviser fortvivlelse, selvoptagedhed, "hvordan ser andre mig?"
Tanker om tab	"Magisk" tankegang, "måske er det min skyld"	Forstår ikke det fulde billede, "måske bliver jeg også syg"	Eksistentielle tanker, føler sig alene, "ingen forstår mig"

To-proces-modellen

NÅR SORGEN BLIVER KOMPLICERET

To-proces-modellen

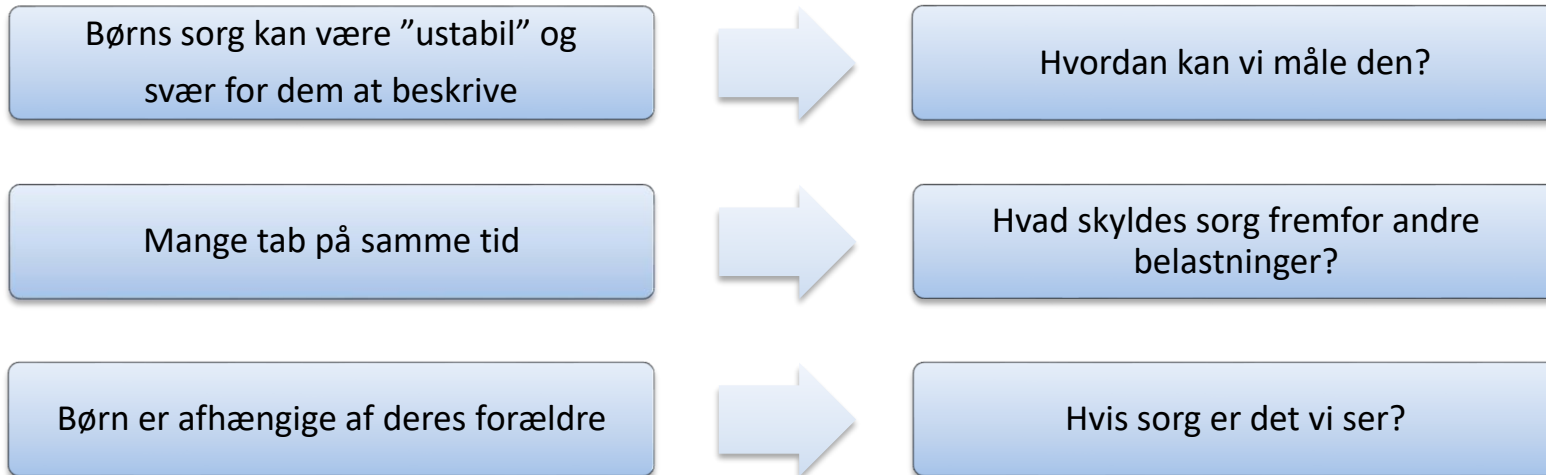
KOMPLICERET SORG HOS BØRN OG TEENAGERE

- Intens længsel
- Undgåelse af tabets realitet
- Vrede
- Depression, PTSD, angst, selvmordstanker
- Svært ved at stole på andre
- Isolation
- Adfærdsproblemer
- Funktionsnedsættelse

Der sker ikke en bedring efter 6 måneder*

UDFORDRINGER MHT. FORSKNING

Svært at udvikle måleinstrumenter

Svært at udvikle kriterier for kompliceret sorg

KOMPLICERET SORG HOS BØRN OG TEENAGERE

Der er forskellige sorgforløb:

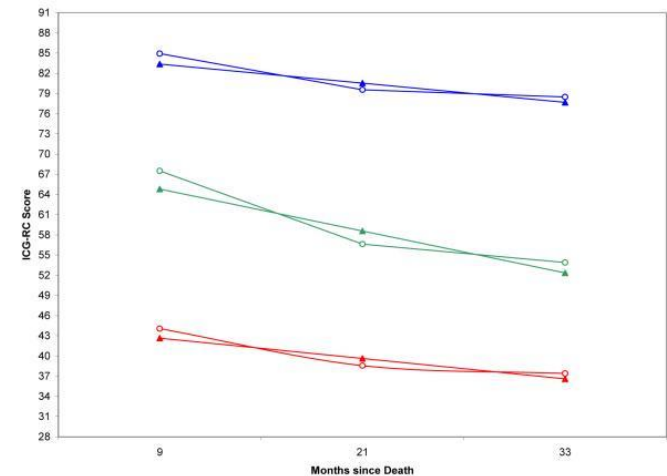
- 10% udvikler kompliceret sorg
- 30% langsomt stabiliserende ("recovery")
- 60% er resiliente

Undgået sorg

Kompliceret sorg ≠ depression ≠ PTSD ≠ angst

Kompliceret sorg → depression, funktionsnedsættelse

Voldsomt dødsfald → depression, angst, kompliceret sorg.

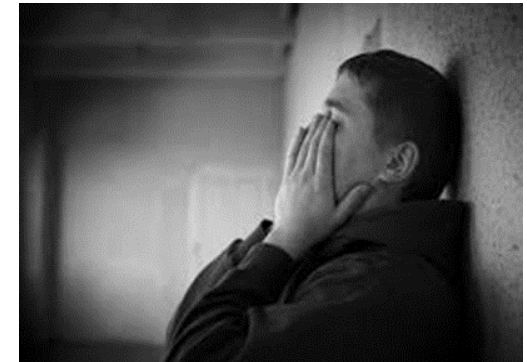
RISIKOFAKTORER

- Traumatisk dødsfald (selvmord, drab, barnet var tilstede)
- Efter pludselig død
- Efter lang tids sygdom
- Tidligere tab
- Køn (piger)
- Stærk afhængighed af eller kompliceret forhold til afdøde
- Usikkert tilknytningsmønster
- Hvis den efterladte forælder har det svært

IDENTIFIKATION

Hvordan sygeplejersker, lærere og andre fagfolk kan hjælpe

- Kend til forskellen mellem normal og kompliceret sorg
- Kend til den normale sorgproces (To-proces-modellen)
- Kend til risikofaktorerne
- Tal med barnet (mange gange!)
- Tal med forældre, voksne i barnets liv
- Observer (hold øje med adfærd, engagement, m.m.)

Ser det ud til, at sorgen forløber naturligt?

- Henvis efter behov...for eksempel til Børn, Unge & Sorg

BEHANDLINGSTILBUD: BØRN, UNGE & SORG

- Børn, Unge & Sorg (BU&S) tilbyder gratis støtte og behandling til børn og unge *under 28 år*, hvis forældre eller søskende er alvorligt syge eller døde.
- Evidens-informeret behandlingen målrettet børn og unge med kompliceret sorg eller i risiko for at udvikle kompliceret sorg.
- Evidensprojekt
- Udbredelse af behandling til tre kommuner: Aarhus, Guldborgsund, og Kalundborg

BU&S: FRA VISITATION TIL BEHANDLING

- Telefonvisitation
- Afklarende samtale
- 1-8 individuelle samtaler efter behov
- 10 gruppesessioner for 6-15 årige
- 13 gruppesessioner for 16-19-årige
- Forældremøde
- Forældrekonsultation
- Afsluttende samtale

BU&S AFKLARENDE SAMTALE: PSYKOLOGISK VURDERING

- Samtalens indhold
  - Forælders sygdomsforløb
  - Dødsfaldet
  - Relationen til den afdøde forælder
  - Symptomer hos barnet, fx søvn- og spiseproblemer, angst, tristhed, isolation mv.
  - Funktion i hverdagen – hjemme, i nære relationer, i sociale aktiviteter, på skole/uddannelse/arbejde
  - Andre problemstillinger
- Observation af familierelationerne
- Sorgskalaer der måler barnets belastningsgrad

Er barnets sorgreaktion behandlingskrævende?

BU&S: BEHANDLING

Målsætning

- Bedre psykisk og fysisk velbefindende via reduktion af symptomer
- Bedre generel trivsel i hverdagen
- Bedre trivsel i familien
- Evne til at håndtere sorgen fleksibelt
- Personlig modning

BU&S: BEHANDLING

Metode

- Udgangspunkt i temaer, for eksempel
  - *Hvem var min far/mor*
  - *Da forælderen døde*
  - *Sorgens svære følelser*
- Lære om sorgprocessen
- Forstå og acceptere at personen er død
- At føle sig som andre og kunne fortælle sin historie
- Tolerere svære følelser, løse problemer, få behov dækket
- "At have den døde med sig" – ny relation, minder
- Komme i gang med livet igen (skole, aktiviteter, venner)
- Styrke forældrene i deres rolle

FOREBYGGELSE

Godt spørgsmål!

Det er vigtigt at kende til sorg og risikofaktorerne

God sorgstøtte er et godt udgangspunkt

- Vis omsorg
- Vær tilgængelig, stil dig til rådighed
- Vis at du gerne vil og kan rumme at tale om sorgen
- Give plads til sorgen og til pauser fra den
- Mød barnet hvor han/hun er
- Vær opmærksom på forældrenes behov
- Henvis efter behov

Gør samtaler om sorg til en naturlig ting

Spørgsmål?

*Gør samtaler om sorg til en
naturlig ting*

lla@sorgcenter.dk